

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

IMAM KHOMEINI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان و ادبیات عرب

بررسی گزاره انشاء در ده جزء میانی قرآن کریم

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات عربی گرایش
ادبیات عربی

سپیده اخوان ماسوله

استاد راهنما:

دکتر سید محمدحسین میرحسینی

استاد مشاور:

دکتر عبدالعلی آل بویه لنگرودی

آبان ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم

به پدر و مادر مهربانم

به پاس قلب های بزرگ و از خود گذشته گی شان

و

همسرم

به پاس محبت و همدلی بی دریغش.

تقدیر

سپاس خدای را که هستی ام بخشید و به طریق ایمان و علم رهنمونم گشت و به همنشینی با علما و بزرگان مفتخرم ساخت. شکر او را که بار دیگر دست عنایت و رحمت بی نهایتش یاریگرم شد تا باری دیگر را به سرمنزله مقصود برسانم.

و در این مسیر ....

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر میرحسینی که با راهنمایی های بی دریغشان راهگشای بنده

بودند

و

استاد مشاور جناب آقای دکتر آل بویه

و

از همه ی اساتید گروه که افتخار شاگردیشان را داشتم

نهایت تشکر و قدردانی را دارم .

وهمچنین

خانواده و همسر مهربانم که این مسیر را گام به گام با من پیموده و مایه ی دلگرمی من بودند.

دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

معاونت آموزشی - مدیریت تحصیلات تکمیلی

فرم شماره ۳۰

فرم تأییدیه هیأت داوران جلسه دفاع از پایان نامه ارشد

بدین وسیله گواهی میشود جلسه دفاعیه از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم سپیده اخوان ماسوله دانشجوی رشته زبان و ادبیات عربی تحت عنوان " بررسی گزاره های انشاء در ده جزء مبانی قرآن کریم " در تاریخ ۱۳۹۲/۸/۲۷ در دانشگاه برگزار گردید و این پایان نامه با نمره ۱۹/۱۰۰۰ و درجه بسیار خوب مورد تایید هیئت داوران قرار گرفت.

ردیف	سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبه ی دانشگاهی	دانشگاه یا مؤسسه	امضا
۱	استاد راهنما	دکتر سید محمد میر حسینی	استاد یار	دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)	
۲	استاد مشاور	دکتر عبدالعلی آل بویه	دانشیار	دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)	
۳	داور داخل	دکتر علیرضا نظری	استاد یار	دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)	
۴	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر سید مسعود سیف	استاد یار	دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)	

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب سید هادی موسوی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته تربیتی و روانشناختی در موسسه عالی گرایش روانشناسی که در تاریخ ۱۳۹۲/۸/۲۷ از پایان نامه ی خود تحت عنوان بررسی نقش بازی در یادگیری اجتماعی کودکان با کسب درجه ی عالی دفاع کرده ام، شرعا و قانونا متعهد می شوم:

۱. مطالب مندرج در این پایان نامه، حاصل تحقیق و مطالعه اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و غیره استفاده کرده ام، با رعایت کامل امانت، مطابق مقررات، اقدام به ارجاع در متن و ذکر آن در فهرست منابع و مآخذ نموده ام.
۲. تمامی یا بخشی از این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی به سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. مقالات مستخرج از این پایان نامه کاملا حاصل کار اینجانب بوده و از هرگونه جعل داده و یا تغییر اطلاعات پرهیز کرده ام.
۴. از ارسال همزمان و یا تکراری مقالات مستخرج از این پایان نامه (با بیش از ۳ درصد همپوشانی) به مجلات و یا همایش های گوناگون خودداری نموده و می نمایم.
۵. کلیه حقوق مادی و معنوی حاصل از این پایان نامه متعلق به دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) بوده و متعهد می شوم هرگونه بهره مندی و یا نشر دستاوردهای حاصل از این تحقیق اعم از چاپ کتاب، مقاله، ثبت اختراع و غیره (چه در زمان دانشجویی و یا بعد از فراغت از تحصیل) با کسب اجازه از استاد (استادان) راهنما باشد.
۶. در صورت اثبات تخلف و نقض موارد پنجگانه فوق (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی دانشجو

سید هادی موسوی
امضاء

سوگندنامه دانش آموختگان کارشناسی ارشد دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

به نام خدا

سپاس ایزد منان را که مرا مشمول الطاف خویش نمود که با طی مراحل تحصیل موفق به اخذ درجه کارشناسی ارشد شوم. به شکرانه این نعمت بزرگ الهی که با امکانات این مرز و بوم، فراهم و نزد اینجانب به امانت گذاشته شده است، در پیشگاه ملت ایران به کتاب آسمانی خود، قرآن کریم، سوگند یاد می کنم که:

- در سراسر زندگی حرفه ای، در راه اعتلای کشور ایران و جامعه بشری به نحو احسن قدم برداشته و در این راه از هیچ تلاشی دریغ ننمایم.
- در تمام فعالیت های تخصصی، رضای خدا را همراه با صداقت علمی و اجتماعی در نظر داشته و از موقعیت های به دست آمده در جهت رفع مشکلات جامعه استفاده کنم و در همه ی امور، منافع کشور را بر منافع فردی مقدم بدارم.
- همواره علم و دانش خود را به روز نگاه داشته و در ایفای مسئولیت و تعهدات حرفه ای در حد توان سعی و تلاش خود را به کار گیرم.
- و اینک از خداوند علیم توفیق بندگی و پای بندی به مفاد این سوگندنامه را خواستارم و از او می خواهم که مرا در ایفای رسالت علمی و انسانی خویش موفق بدارد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

بی بی فزان باسولہ

امضاء

چکیده

انشای یکی از زیر شاخه های علم معانی است که شامل تمنی، استفهام، امر، نهی و ندا می شود. خداوند در قرآن کریم به عنوان کتاب هدایتگر انسان ها و آخرین معجزه ی جاوید با به کار گیری اقسام انشا از حسرت و آرزوی مردم بخصوص گناهکاران (تمنی)، بایدها و نبایدهای احکام شرعی و قوانین مرتبط با زندگی اجتماعی و اقتصادی مردم (امر و نهی) و تقریر، توییح و تنبیهشان را با استفهام و ندا بیان می کند. این ۵ قسم از روش های تعلیمی قرآن کریم هستند که در تمامی آیات از جزء اول تا سی ام صدق می کند در این رساله سعی شده تا با مراجعه به کتب بلاغی و تفاسیر برجسته ی عربی و فارسی، گزاره ی انشا در ده جزء میانی قرآن کریم مورد بررسی قرار گیرد و در پایان یک نتیجه ی آماری دقیق از تعداد بکارگیری و معنای حقیقی و مجازی هر یک ارائه گردد. از آن جا که انشای طلبی بیشترین معانی و مباحث را به خود اختصاص داده است در این رساله به آمار دهی این قسم از انشا پرداخته می شود.

کلیدواژه: قرآن کریم، تمنی، استفهام، امر، نهی و ندا

فهرست

- ۱- مقدمه .....
- ۱-۱- تقسیمات کلام.....
- ۱-۱-۱- خبر.....
- ۱-۱-۱-۱- اغراض اصلی خبر.....
- ۲-۱-۱- انشا.....
- ۲-۱-۱-۱- انشای طلبی.....
- ۲-۱-۱-۲- انشای غیر طلبی.....
- ۳-۲-۱- اقسام انشا.....
- ۳-۲-۱-۱- تمنی.....
- ۳-۲-۱-۱-۱- الفاظی که در معنای تمنی بکار می روند.....
- ۳-۲-۱-۱-۲- "هل".....
- ۳-۲-۱-۱-۳- "لو".....
- ۳-۲-۱-۱-۴- "لعل".....
- ۲-۳-۲-۱- حروف تندیم و تحضیض.....
- ۳-۳-۲-۱- استفهام.....
- ۳-۳-۲-۱- همزه.....
- ۳-۳-۲-۱- معانی مجازی همزه.....
- ۳-۳-۲-۱- انکار.....
- ۳-۳-۲-۱- توییخی.....
- ۳-۳-۲-۱- ابطالی.....
- ۳-۳-۲-۱- تهکم.....
- ۳-۳-۲-۱- "هل".....

- ۸-۱-۲-۳-۳-۲-۱-۱ اقسام "هل" ۸
- ۸-۱-۲-۳-۳-۲-۱ ویژگی های "هل" ۸
- ۹-۱-۲-۳-۳-۲-۱ "ما" ۹
- ۹-۱-۳-۳-۳-۲-۱ تقسیم "ما" ۹
- ۱۰-۱-۲-۳-۳-۲-۱ معنای مجازی "ما" ۱۰
- ۱۰-۱-۳-۳-۲-۱ "من" ۱۰
- ۱۰-۱-۴-۲-۳-۳-۲-۱ معنای مجازی "من" ۱۰
- ۱۰-۱-۴-۲-۳-۳-۲-۱ تحقیر ۱۰
- ۱۰-۱-۴-۲-۳-۳-۲-۱ تهویل ۱۰
- ۱۱-۱-۳-۳-۲-۱ "أى" ۱۱
- ۱۱-۱-۳-۳-۲-۱ "کم" ۱۱
- ۱۱-۱-۶-۲-۳-۳-۲-۱ معنای مجازی "کم" ۱۱
- ۱۱-۱-۷-۳-۳-۲-۱ "کیف" ۱۱
- ۱۱-۱-۸-۳-۳-۲-۱ "أین" ۱۱
- ۱۲-۱-۳-۳-۲-۱ "متى" ۱۲
- ۱۲-۱-۱۰-۳-۳-۲-۱ "أیان" ۱۲
- ۱۲-۱-۱۱-۳-۳-۲-۱ "أنى" ۱۲
- ۱۲-۱-۱۱-۲-۳-۳-۱ معنای مجازی ۱۲
- ۱۳-۱-۳-۳-۳-۲-۱ امر ۱۳
- ۱۳-۱-۳-۳-۳-۲-۱ معنای مجازی ۱۳
- ۱۳-۱-۳-۳-۳-۲-۱ اباحه ۱۳
- ۱۴-۱-۳-۳-۳-۲-۱ تهدید ۱۴
- ۱۴-۱-۳-۳-۳-۲-۱ تعجیز ۱۴
- ۱۴-۱-۳-۳-۳-۲-۱ تسخیر ۱۴

- ۱-۲-۳-۳-۳-۱-۵-اهانت.....۱۴
- ۱-۲-۳-۳-۳-۱-۶-تمنی.....۱۴
- ۱-۲-۳-۳-۳-۱-۷-التماس.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۳-۱-۸-دعا.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۴-نهی.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۴-۱-معنای مجازی نهی.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۴-۱-تهدید.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۴-۲-دعا.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۴-۳-التماس.....۱۵
- ۱-۲-۳-۳-۵-ندا.....۱۶
- ۱-۲-۳-۳-۵-۱-حروف ندا.....۱۶
- ۱-۲-۳-۳-۵-۱-۱-آیا" و "هیا".....۱۶
- ۱-۲-۳-۳-۵-۲-آی" و همزه.....۱۶
- ۱-۲-۳-۳-۵-۳-یا".....۱۶
- ۱-۲-۳-۳-۵-۲-۲-معنای مجازی ندا.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۱-۲-اغراء.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۲-۲-اختصاص.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۳-تعجب.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۴-تخیر و تضجر.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۵-توجع و تحسر.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۶-استغاثه.....۱۷
- ۱-۲-۳-۳-۵-۷-ندبه.....۱۷
- ۱-۳-طرح مسئله.....۱۸
- ۱-۴-معرفی ماده و روش تحقیق.....۱۸

- ۱-۵- پیشینه تحقیق..... ۱۹
- ۲- فصل اول..... ۲۱
- ۲-۱- سوره انفال..... ۲۲
- ۲-۲- سوره توبه..... ۴۷
- ۲-۳- سوره یونس..... ۱۰۵
- ۲-۴- سوره هود..... ۱۳۹
- ۲-۵- سوره یوسف..... ۱۷۵
- ۲-۶- سوره رعد..... ۲۰۴
- ۲-۷- سوره ابراهیم..... ۲۱۷
- ۳- فصل دوم..... ۲۳۸
- ۳-۱- سوره حجر..... ۲۳۹
- ۳-۲- سوره نحل..... ۲۵۲
- ۳-۳- سوره اسراء..... ۲۷۲
- ۳-۴- سوره کهف..... ۲۹۲
- ۳-۵- سوره مریم..... ۳۱۰
- ۳-۶- سوره طه..... ۳۲۴
- ۳-۷- سوره انبیا..... ۳۴۷
- ۴- فصل سوم..... ۳۶۵
- ۴-۱- سوره حج..... ۳۶۶
- ۴-۲- سوره مؤمنون..... ۳۷۹
- ۴-۳- سوره نور..... ۳۹۱
- ۴-۴- سوره فرقان..... ۴۰۷
- ۴-۵- سوره شعرا..... ۴۱۵

۴۳۳.....	۴-۶-سوره نمل.....
۴۵۰.....	۴-۷-سوره قصص.....
۴۶۶.....	۴-۸-سوره عنکبوت.....
۴۷۴.....	۵-نتیجه گیری.....
۴۸۰.....	۶-فهرست ها.....
480.....	۶-۱-فهرست آیات قرآن کریم.....
482.....	۶-۲-فهرست ایات.....
483.....	۶-۳-فهرست منابع و مآخذ.....

۱ - مقدمه

علم معانی مجموعه اصول و قواعدی است که به بررسی حالات لفظ عربی و مطابقت آن با اقتضای حال می پردازد. در کتاب های بلاغی برای علم معانی ۸ باب ذکر شده است: ۱- احوال اسناد خبری ۲- احوال مسند الیه ۳- احوال مسند - احوال متعلقات فعل ۴- قصر ۵- انشا ۶- فصل و وصل ۷- ایجاز و اطناب و مساوات .

آنچه در این رساله مورد بررسی قرار می گیرد قسم ششم یعنی انشا می باشد.

۱-۱ - تقسیمات کلام

در تقسیم کلام سخن فراوان آمده است آنچه شایع تراست تقسیم آن به دو قسم خیر و انشا می باشد. اگر کلام در خارج نسبتی داشته باشد تا با آن مطابقت بکند یا مطابقت نکند ، خیر و اگر فاقد نسبت خارجی باشد ، انشاست^۱.

۱-۱-۱ - خیر

«خیر آن است که قابل تصدیق و تکذیب باشد یعنی بتوان به صاحب آن نسبت دروغگویی و راستگویی داد. خیر دو غرض اصلی دارد: ۱- فائده ی خیر ۲- لازم فائده ی خیر»^۲.

۱-۱-۱-۱ - اغراض اصلی خیر

«هنگامی که خبری را به مخاطب نا آگاه می رسانیم و او را مطلع می کنیم ، غرض اول مراد است و

^۱ - التفنازانی ، سعدالدین ، مختصر المعانی ، بیروت ، مؤسسه التاریخ العربی ، بی تا ص ۱۲۹.

^۲ - التفنازانی ، مختصر المعانی ص ۱۲۹.

هنگامی که مخاطب خود خبر را می داند و دوباره برایش ذکر می شود، غرض دوم مراد است. مانند زمانی که کسی قرآن را حفظ کرده باشد به او گفته شود: قرآن را حفظ کردی^۱. مطالب فراوانی برای خبر ذکر شده است که در اینجا مجال بیان آن ها نیست.

۱-۱-۲-۱-۱ انشا

«باب ششم از ابواب هشتگانه ی علم معانی، انشاست. انشا آن است که مدلول آن در خارج به وسیله ی کلام حاصل شود یعنی معنا در انشا، قبل از لفظ موجود نیست. گاهی انشا به کلامی گفته می شود که نسبتش خارجی ندارد تا با آن هماهنگ باشد یا نباشد. گاه مراد از آن فعل متکلم است یعنی به ایراد سخن های غیر خبری انشا گویند. تفتازانی مراد از انشا را معنای دوم بیان کرده است باین قرینه که مصنف انشا را به طلب و غیر طلب تقسیم کرده است»^۲.

۱-۱-۲-۱-۱-۱ انشای طلبی

در انشای طلبی فعلی از مخاطب درخواست می شود که در زمان درخواست حاصل نباشد. مانند زمانی که متکلم سؤال می پرسد و مخاطب پاسخ می دهد. حال اگر امر خواسته شده حاصل باشد، طلب از معنای حقیقی خود خارج و با توجه به قرینه های موجود در کلام معنای مجازی می یابد زیرا تحصیل حاصل امری ممتنع است. مانند آیه ی «إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»^۳ که هر روز مومن در نماز های پنج گانه اش تکرار می کند^۴.

انشای طلبی ۵ قسم است: تمنی، استفهام، امر، نهی و ندا.

^۱ - همان، صص ۳۳-۳۴.

^۲ - همان ص ۱۲۹.

^۳ - حمد: ۶.

^۴ - التفتازانی، مختصر المعانی ص ۱۲۹.

۱-۲-۱-۲- انشای غیر طلبی: «انشای غیر طلبی آن است که در برابر درخواست متکلم از مخاطب فعلی حاصل نمی شود. مانند زمانی که گفته شود: «نِعْمَ الرَّجُلُ زَيْدٌ» زید چه مرد نیکویی است.

انشای غیر طلبی شامل افعال مقاربه، افعال مدح و ذم، صیغه های عقد، قسم و زُبَّ و مانند این ها می باشد. این قسم از انشا مباحث کمتری را به خود اختصاص داده است و اکثرشان خبر بوده اند که به انشا منتقل شده اند به همین خاطر در علم معانی مورد بحث قرار نمی گیرند^۱.

۱-۲-۳- اقسام انشاء

1-3-2-1- تمنی :

«از اقسام پنج گانه ی انشای طلبی است. لفظی که برای آن وضع شده است "اَلَيْتَ" می باشد. تمنی طلب وقوع امری محال از روی علاقه و محبت می باشد با این شرط که طمع و امیدی در وقوعش نباشد زیرا در این صورت به ترجی تغییر معنا می دهد و باید از لفظ "اَلَعَلَّ" و "عَسَى" برای بیان آن استفاده کرد^۲.

1-1-3-2-1- الفاظی که در معنای تمنی به کار می روند:

گاهی الفاظی مانند "هل"، "لو" و "اَلَعَلَّ" در معنای تمنی به کار می روند.

1-3-2-2-1- "هل" مانند: «هل لنا من شُفَعَاءٍ فَيَشْفَعُوا لَنَا»^۳ این سخن از زبان کسانی است که می دانند

شفیعی برایشان نیست. "هل" در معنای حقیقی خود به کار نرفته است چون استفهام یعنی طلب فهم چیزی که ممکن باشد در این مثال متکلم می داند که شفیعی ندارد با وجود علم، طلب آن تحصیل حاصل است و تحصیل حاصل امری ممتنع.

^۱ - همان.

^۲ - التفتازانی، مختصر المعانی ص ۱۲۹.

^۳ - اعراف: ۵۳.

تمنی با "هل" برای ممکن جلوه دادن امری است که آرزو می شود و آن هم بخاطر اوج توجه به آن امر است.^۱

1-3-2-1-3-1-لو: گاه با "لو" تمنی می شود و مانند: «فَلَوْ أَنْ لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»^۲. نصب فعل نكون به این خاطر است که "لو" حکم "آیت" را پیدا کرده است و در معنای حقیقی خود نیست»^۳.

1-3-2-1-4-لعل: «وقتی با "لعل" تمنی شود، حکم "آیت" را می یابد و فعل مضارع بعد از خود را منصوب به "أن" مضمَر می کند. مانند: «لَعَلِّي أَحْجَ فَأُزْرَكُ»

تمنی کردن با "لعل" برای دوراز دسترس بودن چیزی است که به آن امید بسته شده است همین دور بودن آن را شبیه به محالاتی کرده است که امیدی به وقوعش نیست»^۴.

1-3-2-2-حروف تندیم و تحضیض

«هلا»، «الا»، «لوما» و «لولا» از حروف تندیم و تحضیض هستند. این حروف از "هل" و "لوی" که برای تمنی است گرفته شده اند و با "ما" و "لا"ی زائده مرکب شده اند که این ترکیب برای جای دادن معنای تمنی در آن ها شکل گرفته است. اگر این حروف بر سر فعل ماضی وارد شوند درمعنای تندیم و اگر بر سر فعل مضارع وارد شوند درمعنای تحضیض می باشند.

مانند: هَلَّا أَكْرَمْتَ زَيْدًا = كَيْتَكَ أَكْرَمْتَهُ = هدف پشیمان کردن بخاطر ترك اكرام است.

هَلْ تَقُومُ = كَيْتَكَ تَقُومُ = هدف تشویق به قیام است»^۵.

^۱ -التفتازانی، مختصر المعانی صص ۱۲۹/۱۳۰.

^۲ -شعرا: ۱۰۲.

^۳ -التفتازانی، سعدالدین، پیشین صص ۱۳۰.

^۴ -همان.

^۵ -التفتازانی، مختصر المعانی صص ۱۳۰.

1-3-2-3- استفهام

«طلب دریافت چیزی در ذهن است. اگر صورت طلب شده وقوع یا لاوقوع نسبت بین دو چیز باشد، دریافت آن تصدیق و گرنه تصور (سوال از غیر نسبت) است. حقیقت استفهام طلب فهم است. ادات استفهام شامل حروف استفهام أ و هل و اسم های استفهام مَنْ، ما، مَتَى، أَيْتَانِ، أَيْنَ، كَيْفَ، آتَى، كَمْ و أَى می باشد»^۱.

1-3-3-2-1- "أ": «برای طلب تصور و تصدیق بر جمله های اسمیه، فعلیه

، مثبت و منفی وارد می شود.

سوال از تصور زمانی است که مورد سوال مسند، مسند الیه و دیگر متعلقات فعل باشد.

سوال از مسند: أ فِي الْخَابِيَةِ دَيْسُكَ أَمْ فِي الزُّقِّ؟

سوال از مسند الیه: أ دَيْسُ فِي الْإِنَاءِ أَمْ عَسَلٌ؟

در طلب تصور فاعل: أ زَيْدٌ قَامَ؟

در طلب تصور مفعول: أَعْمَرًا عَرَفْتَ؟

در طلب تصور حال: أَرَاكِيأُ جِئْتَ؟^۲

آن چه مورد سوال است بعد از همزه می آید، همان طور که در مثال ها آمده است.

^۱- همان.

^۲- التفتازانی، مختصر المعانی ص ۱۳۱.

آیه ی: «أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخَذُونِي وَ أُمِّي إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ»^۱. در این آیه حضرت عیسی ع مقرر به نگفتن چنین سخنی است.^۲

1-2-3-3-1-4- (انکار توییخی): «انکار گاه برای سرزنش بخاطر کاری است که شایسته نیست رخ بدهد اما به وقوع می پیوندد. گاه در زمان ماضی است. یعنی کاری که ناشایست بوده، رخ داده است و فاعل آن مورد ملامت است. مانند: «أَعْصَيْتَ رَبَّكَ»

نکته: گفته شده است این عبارت برای تقریر و درمعنای تحقیق و تثبیت است. یعنی «قد عَصَيْتُ». و گاه سرزنش به خاطر کار ناشایستی است که قرار است در آینده انجام شود، مانند «أَتَعْصِي رَبَّكَ»^۳.

1-2-3-3-2-5- (انکار ابطالی): آنچه مخاطب وقوع آن را در گذشته ادعا کرده است. مانند: «أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ»^۴ یا آنچه در آینده ادعا می کند، دروغ می باشد. مانند: «أَنْزَلْنَاهُمْ مِمَّا كَانُوا فِيهَا»^۵ کفار گمان می کردند که برای اسلام آوردن مجبور می شوند و دین بر آن ها تحمیل می گردند که این آیه در پاسخشان نازل شد.

1-2-3-3-2-6- (تهکم): «ریشخند همراه با تحقیر، مانند: «أَصْلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا»^۶ حضرت شعیب ع بسیار به عبادت می پرداختند و به همین خاطر مورد تمسخر قومشان قرار می گرفتند»^۷.

^۱ - مائده: ۱۱۶

^۲ - التفتازانی، سعدالدين، المطول في شرح التلخيص المفتاح، قم، مكتبة آية الله العظمى المرعشي النجفي، ۱۴۰۷ ج ۱ صص ۲۳۶ و ۲۳۷.

^۳ - همان، مختصر المعاني ص ۱۳۸.

^۴ - اسراء: ۴۰

^۵ - هود: ۲۸

^۶ - هود: ۸۷

^۷ - التفتازانی، مختصر المعاني، ص ۱۳۸..